

ה ש ב ו י

ס. יזהר

מאחר שרועים ועדריהם היו נטושים בטרשי הצלעות, בְּגִרְיָי האלות, בבתות ורד־ההרים, ואף בגיאיות המתעכסים שהיו מקציפים אורות, אותם זהרורי דורה מאושרים, בהקים זהובים ירוקים קיציים, שעפרם תחתיהם מרוגבב כאגוזים, שנמחקים לקמח אפור למגער־רגל, עם גיחות קרקע עתיקה ובשלה זטובה — מאחר שבמדרונות ובעמקים היו משוטטים חשיפי צאן ואלו הזיתים שבראשי הגבעות הצלו על דמויות אחת כה ואחת כה — מסתבר היה שאי־אפשר עוד לחדור פנימה בלי לעורר התרגשות, מה שנטל מיד את טעם הסיוור.

ישבנו על האבנים לפוש משהו, ולהצן באור השמש את הזיעה הפורצת. הכל היה הומה קיץ ככוורת זהובה, מערבולות של זהב שדות־הר, דורה מוריקה מזהבת, גבעות וירקן, זיתים ושחמותם האפורה, ורקיע לוהט ושקט עז — היו מסנוורים לרגעים ומפתים את הלב, עד כמיהה אל מלת חדוה מיד אחרי־כך, אי־בוה היו רועים רחוקים נוהגים צאנם בלב השדה בשלוות הליכות, בפשטות שדות והרים שאננה, בכלאחר־יד של ימים טובים, כשעוד מעולם לא היה רע, שעושה דוקא איזו צביטה מנבאה אחרת. אי־בוה לחכו צאן שוקטות, צאן מימי אברהם יצחק ויעקב, אי־בוה נמנם הכפר הרחוק, המפותח עיטורי זיתים, מעין נחושת מועמה, בחקוקי גבעות כבשיות מצטפפות, והרים רחוקים, ברור היה שמזמות אחרות חותכות אלכסונים משל עצמם, זה המס־מם שלנו היה מאריך לעיין במשקפתו ולמצוץ מן הסיגריה ורוקם לו תכניות, ראשית, הלאה אין טעם עוד ללכת, ושנית, לא יתואר לחזור בידיים ריקות, מישוהו מכל הרועים, או מישוהו מכל הנערים, או אפשר גם שכמה מהם, צריכים להתפש, או שמעשה צריך לעשות, או לשרוף דבר כלשהו, ולחזור או עם דבר ממשי, עם דבר שהוא עובדה קיימת. הלה היה ממוצע קומה, שקוע ארבות־עינים, מהודק גבינים וגבחני, והכובע מוחזק לו להפקיר מצחו ודלדולי שערו הלח לרוח, היינו מלווים את סקירתו, הוא ראה מה שראה, ואנו ראינו עולם של גבעות מצומרות ירק וטרשי אבן וזיתים במרחק, עולם מצולב גיאיות זהב של דורה — כל־כך עולם כזה עד שהיה מביא דממה בך, והתאוה לאדמה טובה ומצמחת היתה לוהבת ומסיתה, אל עמל של כפוף, אל אבק עפור, אל טרחת עונה בוערת, אל אחרת מהיות פרט בשורה שהמס־מם נמלך כיצד יטילנה בעוז לחלקת דממת אחרי־הצוהרים.

ואכן כבר היה הדבר כמעט נכון בידו, שכן כבר גילינו בצל אלון אחד, צעיר־ירק, רועה חונה וצאנו לפניו בשלף הדורה, מיד עגול הותחם בעולם, הכל מעבר לעגול ובתוכו מופרש אחד שיצודוהו חי, וכבר יצאו הציידים, רובה של הכתה יטמון עצמו בשיחים ובסלעים ימינה, ואלו שמאלה ולמטה יצאו המס־מם עם שנים־שלושה להקיף, ליפול במפתיע ולהניס את הצייד אל זרועות האורבים שלמעלה, ממש בתוך זהב הדורה הענוג־התגבבנו, דשנו בעקבינו שיחים גמומים של אלות מכורסמות כשן אותם העדרים, סוליותינו המסומרות נשקו עפרות חמים ואפרורים, היינו „מנצלים” יפה את ה„שטח”, את „פני הקרקע”, את ה„צמחיה הטבעית” ואת חסות ה„שטחים המתים”, ופרצנו בדהרה אל הבחור שהיה יושב על אבן בצל האלון, קסץ הלה על רגליו, מיד אחזתו והבילה והשליך מקלו ורץ באבוד עשתונות כאילה רדופה ונעלם מעבר לרכס, ישר אל זרועות הציידים.

אה, איזה צחוק! שיא הכיף! המס־מם שלנו לא נח וכבר הבהיק אמצאה זריזה ומפתעת

בחרירות נועזת: גם את הצאן נקח! דבר מושלם. פלוני הכה כף אל כף וסיים בשיפת שתי כפות מבוסמת נחת לאמור: זה הענין! ועוד פלוני עלע ובלע רוקו: — יהיה גולש! איני־אומר לכם!... התעוררנו כולנו למלאכה בחשק שהנאת מנצחים ושכר־עמלים הרתיחהו להתלהבות של אמת: יאללה!

אלא שההמולה הזאת הפחידה את הצאן, מהן זקפו ראש, מהן התכוונו להמלט, ומהן בקשו לדעת מה תעשינה אותן שעומדות לעשות מה שיעשו. וחץ מזה כיצד נוהגין בצאן? היינו לצחוק ולקלס — וכן גם אמר המס־מם שלנו וטען שמלמדים כמותנו, וטמבלים כפי שאנו, אינם מסוגלים לכלום אלא לקלקל כל דבר יפה וטוב. פתח ונתן קולו בבר־ר, ובגר־ריר ובטע־ע, טע־ע, ויתר האותות והקולות המוטכמים מימות עולם בין רועה לצאנו, ועשה שאחד מאתנו ילך עתוד בראש ויגעה באנה־באנה, וששניים־שניים מכל צד יניפו רוביהם כמקלות של רועים ויפצחו ברנת רועים לעדרם, ושמאחור יהיו שלושה או יותר הולכים בדרך זו עצמה, ושבאנגריה, ושכצחוק פרוע נשתלט על כסילותנו המהססת, הנבוכה משהו, ושנהיה יפים וטובים יותר, חיילים.

מתוך אותו שאון נשתמט מדעתנו שמעבר לסלע אחד במדרון להלן ישב, נתון בין שתי קתות רובה ושני זוגות נעלים מסומרות, שבוי שהיה מרתית כשפן, כבן ארבעים או ככה, שפס נוטף מעברי פיו, אף אוילי ושפתיים פעורות משהו, ועיניים, אלא שהללו היו קשורות בקופייה של עצמו — כדי שלא יראה, איני יודע מה שלא יראה.

— קום! אמרו לו, כשבא אצלם המס־מם, למען יראה בשלמות, מלמטה עד למעלה, את מלקוחו, וככה דיברו לפניו לאמור: מה, חשבת שלא נתפוש? — תפשונו! ועוד איך. אתנו זה אין חכמות, אפילו בלי כדור — הבין שכדאי לו להרים ידיים. בטח! — „אתם אייזן! שבח המס־מם את פיקודיו, הגו בנפשכם: הצאן על הרועה! מה יאמרו כשנחזור! שיא היופי! אז נתן עיניו כשבוי וראה מין ברנש גמוך קומה, שְלָמָה מצהיבה דהה, רותת נשימה מעבר למטפחת הכפויה על עיניו, סנדלים מרופטות בשר אחד עם רגל טלפית, ואהה הקיץ הקץ — בכתפיו המוגבהות.

— פתחו לו את העיניים, אבל קשרו את ידיו: הוא ינהג את הצאן לפנינו! הבהיק המס־מם מם שלנו עוד אחת מהברקותיו, ששכרון הקרב היה מוליד בו בשפע, וניצוץ חדה חלף אז בנו, מאיש אל רעהו, טוב, הסירו את העגאל השחור, נטלו לידיו של הלה וכפתום הדק היטב, הוסיפו ושנו והדקו היטב, והוסיפו ושלשו והדקו היטב, אז הפשילו למופחד את הסנורת מעל חטמו ודברו אליו כזאת: „נבי על ע'נאם קודמנא!" שהוא: נהג את הצאן לפנינו.

לא אדע מה חשב לו השבוי כשאורו עיניו ומה היה בלבו, מה רחש דמו, מה שאג דמו, מה התרוצץ בו באולת־יד — איני יודע אלא זאת שפתח הלה והחריק חריקות ונשיפות שבינו לבין צאנו, כאילו לא היו דברים מעולם, וירד מסלע אל סלע בין השיחים, כרדת רועה מסלע אל סלע בין השיחים, והצאן התמהות, הנפחדות אחריה, ועוד אחריהן ומסביבן צרימות גרוננו, בעיטות רגלינו ומהלומות רובינו, והיינו יורדים בגחוך מופקר לגיא, כל כך היינו שקועים בכל זה עד שלא שמנו לב לא לכמה דמויות של רועים אחרים שצצו ברכסי הגבעות (הצפופות בדממת־פז ובתוגות נאלמה), והיו מתלקטים חרש ומניסים צאנם וצופים בנו רחוקות; ולא ראינו את השמש שהיתה כל אותה השעה השואנת — משתפלת והולכת, מזהיבה והולכת, עד שפעם, כשהקפנו שלוחת הר הטיחה בנו גל עצום ומסנוור של בהק: צלחתית, מאובקת, משולהבת, עד שנראתה לכאורה כמין תוכחה אלמת, גבוהה, שועה אל הרבה יותר מזה, מובן שלא היינו פנויים לכל זה: העדר! השבוי! זה מתפזר ופועה, וזה מתכווץ ומדמים, מין טמטום

וקתות ירדו עליו. מין קוטר־של־דעת שהכל מאחוריו אבוד, שהכל לפניו לאחרי־ראשו, והיה מפסיע הלוך ודמום, הלוך והתעגם, הלוך והתהמם הדהם.

יארכו הדברים לספר כיצד היינו מתנהלים בגיאיות שבין הגבעות (הצפופות בדממה המזהבת), זו בשלותו של קיץ, כיצד היה הצאן הנפחד גדפק שלא כרגליו, וכיצד השבוי שלנו אלם הציפה, שתיקת צמח עקור, דבר עלוב עד לעג, מתפחד ומרפרף וחוזר ונופל על ראשו עם המטפחת הכפויה לו עד גבותיו באונס, במשיכת־חטף של בטול ושל אלימות, דבר המתפחד ונרתע וגם דבר אחר נלעג ומוקצה; כיצד היתה הדורה מוסיפה זהב, כיצד היתה השמש מוסיפה גאווה שותקת, כיצד דרכי עפר בין צדו של שדה ובין צדו של הר לחכו בקבלת־עול־חרש משעול־י־ישרים, — סופו של דבר: היינו מתקרבים אל מקומנו.

הלכו וניכרו סימניו של משלט, עזובה, אבק ושממון, הדים מנותקים, תל נמלים נטוש, בלואי היות אדם, עפוש מרוב עזובה, קיום מצחין, מפורעש, מכונס, עניות וטמטום של כפריים עלובים, פתע נתפשו שוליהם, נוות ביתם, הצרותיהם, לפני ולפנים שלהם, פתע הופשלה שמלתם על פניהם, נחשף קלון מערומיהם, והנה הם דלים, צפודים ובואשים, ריקנות פתע, מיתת שבץ, זרות, איבה ויתמות, כחם היום פתל באבק ספק אבל ספק שעמום, ואיזה לא־חשוב.

אמנם, שם למעלה, בחפירות האפורות, השמנוניות, שוטטו אזרחים אלה, שאכלם לא אוכל, מימיהם לא מים, יומם לא יום וזלילם לא ליל, לעזאזל מה שיעשו ומה שיהיה, לעזאזל מה שהיה פעם טוב ונאה ומקובל, ולעזאזל — הבה נתעפש העפש היטב, ונגדל זקן, ונשחצן לשון, וידבקו בגדים מיוזעים אל גוף לא רוחץ, מסוּף כיבים, ונירה בכלבים משוטטים שיתפגרו ושיצחינו, וגשב באבק הדביק, בעפוש הצמיג, ונישן בסחי, ונקשיח לב מן הכל — לא חשוב! הלכו ונכרו סימניו של המשלט, גאווה לבשה הליכותינו: לחזור עם תפארת־שלל כזו! קצב הוטסף אל פסיעותינו, העדר שפעה ונהר מבוהל, השבוי שחזרו ומשכו על אפיו את המטפחת (משום סודות של משלט), היה גורר סנדליו ומשתבש חדל־ישע בסמאון ובניפיות שמרוחב־לב — אבל, מתוך לאלה, היתה ההנאה גואה תופחת, שביעות רצון ממש, עלילה שכזו, מפעל! היינו מזיעים, מאובקים, וכל־כך חיילים כל־כך גבריים, המס־מם שלנו — מה נאמר: סוף העולם! נקל לתאר איזה קבלת־פנים ערכו לנו, איזה צחוק נצטחקק בשאג, במבסוטיות, כתביות שנתפקקו חישוקיהן.

כולו צחוק ומזיע בא אז אחד אצל המס־מם שלנו וכך הצביע על השבוי חפוי העינים:

— זה זהו? לגמור אחו? — תן לי!

והמס־מם שלנו עודנו גוחך וגומע מים היה מקנת זיעתו ונוצץ ואומר:

— אתה שב בצד, זה לא עסק שלך.

והעגול שמסביב געה בצחוק למשמע כל זה, מה משלט, מה תלאות, מה תנאים, חוסר סידורים, חופש וכל אלה — אם לנו כל־כך הרבה יש לנו, אה, סוסים זקנים, הרתמה לא זו בלבד אינה דוחקת עוד, אלא, אדרבא, יושבת ומתפה על כמה וכמה מכות מוגלדות ושאינן מוגלדות, ותואמת בנקל לעקמויות השדרה שנתרפטה בכל הימים הרבים והקשים הללו.

והיה שם אחד שצילם את כל הדבר הגדול הזה, וכשיסע לחופש יפתח ויעשה תמונות, והיה שם אחד שבא מאחורי השבוי ונופף אגרוף בעקלתון האותני וחזר חמק לו מתפתל בצהלה אל בין הבריות, והיה שם אחד שפשוט לא ידע אם זה יפה או לא יפה, אם כך צריך או לא צריך, והיה מיטרף בעיניו לבקש סעד של אחים לדעה איזו שתהא, והיה שם אחד, שהפך כד מעל לועו וגמע בשיניים חשופות סילון, בעוד אצבע שמאלו מתרה באויר בקהל שומעיו שהנה יגמע הנזל ויבוא המשך ל„אזוי איז דאס“ שהוא עגול אחד מעגולים רבים של שמן צף, והיה שם

- מה שמך ?
חזר הגבוה ושאל והתיו מליו.
- מי? אני? נחרד הלה והרים יד מהססת אל המטפחת הכרוכה על עיניו וחזר ושמטה בחצי הדרך, כנכוה.
- שמך? חזר זקור השיער בשלישית, בהעברה על מידותיו מפורשת, מוטעמת.
- חסן. תרחר הלה, והטה ראשו במאמץ להביא שקידת יתר תחת עוורונו החדש עמו.
- חסן מה?
- חסן אחמד. גלגל רהוטות, כעולה על הפסים וגם הגיע ראשו ליתר אשור.
- בן כמה?
- יאעני — דחק בכתפיו, וחכך כפוחיו במבוכה וברצון להיות למועיל.
- בן כמה?
- ככה. לא יודע, יא סידי. תרחר בשפתיו המגושמות, ומשום מה גם צחקק ושפמו הנוטף ריקד קלות — עשרים, ואפשר גם שלושים. תרט מרצון למפעל המשותף.
- נו, ומה אצלכם בכפר? המשיך הגבוה באותה נחת מוטעמת, נחת שיותר משהיא מטעימה את השקט היא מבטיחה את הסופה שלאחריה. נחת של ערמה קטנה ומקורית מאד אל הבא מרחוק סחור ונופל פתע על אבירי העורקים שבתוך תוככי החזה...
- בכפר עובדים — יא סידי. שרטט לו השבוי תמונה מזוי הכפר, מרחרח רעה שתבוא אי-מה.
- עובדים, מה? כמו תמיד? הקריב החוקר פסיעונת בדרך העכביש, שעה שחוט מן החוטים המרובים שלו מתחיל נפרט ומבשר טרף.
- נעם, יא סידי. היה הזבוב מזיד וחומק מפני הנימים המסתבכים.
- כליכך היה מובן אז שהוא ישקר כאן. כאן אין ספק שישקר. מחובתו לשקר, ואנחנו נתפשו בלשונו, הכלב הנבוה, ונראה לו, וממש כשם שהיה ברור אז ש"ככה" לא תציל מפיו מאום, לא יאמר דבר, כך היה ברור שזאת הפעם, אותנו, אנחנו, אלה שכאן, לא יוליד שולל, לא אותנו, והוא דבר ידבר.
- ומי אצלכם בכפר? אסף העיט כנפיו בדיוק מעל הטרף.
- אה? לא קלט השבוי, ולקלק שפתיו, במין תום נפש. כחיה המלקלקת שפתיה.
- יהודים? אנגלים? צרפתים? הרחיק עדותו החוקר, בעקיפי מורה טומן פת לדרדק:
אה, לתפוש, לתפוש!
- לא, יא סידי, אין יהודים, רק ערבים. נענה הלה ברצינות, כלל לא כמתחמק, וחזר ושלח יד בהיסח דעת אל המטפחת שעל עיניו, משל כאילו עברה הסכנה, ואלו החוקר העיף מבט סביב רעיו שבחזר: הראיתם! הנה זה מתחיל. כך זה כשיודעים להוציא.
- אתה נשוי? פתח אז באגוף חדש. — וילדים יש? והיכן אביך? וכמה אחים? ומנין שותים מים בכפר? ככה טוהה את רשתו דקיקה החוקר הגבוה וככה טרח הנחקר ועמל להיות לרצון, כשהוא מטלטל בידיו ומניען, הנעות מופרזות, בטלות, כשהוא מניע ראשו ומשרך לשונו ונטפל לפרטים קטנים, שמרגיזים את החוקרים, ומביאים אותו במבוכה, מעשה בשתי בנות, ומעשה שהיה בבן, אלא שהלה יצא, לא בלי אשמת אחיותיו, וחלה, ונפטרה ונסתלק מן העולם, ואגב כל אלה גם שלח אגודל אל צלעות גבו וגירד שם לתומו עלה ורדת, ואף קימץ כל ארבעת אצבעותיו אל אגודלו כשהיה מתאמץ ומוצא מתוך הגמגום מלה אחת מבוקשת, והיה לזרא על כל שומעיו.

אחד שהיה בגופיה, והיה מבעה בתמהון ובסקרנות וחושף שיניים פגומות שהרבה רופאי שינים ולילות ללא שינה, וחדרים צרים ללא אויר, ואשה רזה וארסנית, וחוסר עבודה, ועבודה במפלגה — לשוא טרחו להעביר את „גרמה־יהיה, מה־יהיה!“ נצחי שלו. ועוד היו שם כאלה שהיו מסודרים בעבודה, וכאלה שהיו עולים בסולם, וכאלה שהיו מעולם נעבכים ובישיגדא ללא תקן, וכאלה שהיו אצים לקולנוע ולהבימה ולהאהל ולהמטאטא וקראו תוספת שבת של שני עתונים. וכאלה שהיו יודעים פרק בהוראץ ובישעיתו הנביא ובחיים נחמן ביאליק וגם בשקספיר, וכאלה שאוהבים נורא את בניהם, ואת נשותיהם, ואת הגינה שבצד הבית ואת סנדלי הבית, כאלה ששונאים פרוטקציה, שטוענים לתור צודק, ושגם על מה שהוא ריחו של צל של קיפוח ירימו קול צעקה. כאלה שחמיצות חימה על מסים ועל שכר זירה העכירה כל חלקה טובה בהם. וכאלה שהם אינם כלל מה שחושבים עליהם, וכאלה שהם דוקא ממש כאלה מה שהם. כל אלה היו נצבים במעגל מאושר סביב אחד שבוי שעניו כרוכות במטפחת, ולא זו בלבד אלא שנטל אז הלה, ממש בהזדמנות מסוימת זו, ופשט אחת מכפותיו המעובות, שלעולם לא תדע אם מזוהמות הן או לא, מלבד היותן כפות של כפרי, וככה אמר:

— „פי סיגרה?“ בהברה רועשת ומחרחרת ותמוהה — משל קיר הבית פתח ודיבר — מה שעורר בבת־אחת תשואות של בעלי חוש־גחוף, ואצבעות תוכחה של הרגישים לחוצפה.

אפשר אפילו שהיה שם מישהו שחכך בלבו בדבר סיגריה, אלא שהכל גסתיים אז בדרך אחרת, צבאית יותר, שכן שני המס־כפים, וסמך־מס־מם אחד, ירדו אז מבית המפקדה, ונטלו לשבוי והובילו אותו, כשהוא נאלץ, על פי סמאווה, להגיח לתומו יד על זרוע מלווהו המס־כף, וגם הלה, לתומו, בטרדת המעשה, הושיט את זרועו והיטיב לתמוך בו. וגם אמר לו כה וכה לתועלת הליכתו המגששת, והיה אז רגע כאילו שניהם היו טורחים לעבור תחתתים בשלום, מסייעים איש לרעהו, כאילו יחד הם, כאילו יחדיו — עד כדי שרגע לפני שהגיעו אל הבית חרחר אותו שבוי תמהוני וחזר על מה שחרחר כבר קודם, לאמור: „פי סיגרה?“ הברות מעטות שקלקלו מיד, ובכחן שמש התומך את היד הנסעדת, כמעט משולבת בזרועו, וניער עצמו מכל וכל, זוקף גבותיו בכעס, כמעט נעלב: „ראיתם את זה!“ — כל כך פתאום, עד שנתקל הברנש, לא מוזהר, במדרגת הבית, ומתמוטט, כמעט נופל אפיים, התפרץ בתנופה החדרה, ומבוהל, מבקש להציל עצמו מנפילה, הדף כסא, נתקל בשני ונעצר בשולחן, חדל ישע, מסורבל, ונדהם מכח פורענותו, וממה שיבוא עתה — שמש ידיו והפקיר נפשו, מטומטם — לכל מה שיהיה.

ואותו שולחן היו מפקדים חמורי רשמיות יושבים מעברו וממתינים חגיגית, וזו התפרצותו הלא־מקווה החדרה עירבבה מה שהכינו בלבם, באויר, בוקיף שאצל הדלת, במס־כף האחד ובשני, ובסמך־מס־מם, אשר בסוכומו של דבר היה צריך להתעשת ולארגן הכל מחדש, ובזעף.

זה שישב באמצע היה גבוה, זקור שיער, חריף פנים ושרירני. לשמאלו ישב אחד שכולו אינו אחר אלא הוא הוא המס־מם עצמו, ורק נתגלה כי קרח למדי הוא, וכי שיער צדעיו מלביץ ובפדחתו דיבלולי שיער כהה, סיגריה מעוכה בפיו, מזיע, נופש, גבור היום, ואינו אלא בראשית מעלליו. קצת הלאה, אל הקיר, בכדידות מופגנת, היה נשען אחד בחורון שהיה נצב ומציץ בריסים מורדים בהכרה של אחד שיודע אמת מסוימת מאד, וממתין לדעת איך בסופו של דבר, וללא כל אפשרות אחרת, תתגלה דוקא זו.

— מה שמך ?

פתח הגבוה בחקירה במחי אחד, עד שהשבוי שעדיין היה טבוע בתדהמת כניסתו, לא נתן דעתו על השאלה. אותו בחור שנשען בקיר — קמט של ודאות נתהדק אצל שפתיו כמי שכן גם צפה מראש.

נעשתה שהות. הזקיף שאצל הפתח החליף עמדו מרגל אל רגל. מהעויה שכפני הבחור הנשען לקיר, ומקימתו של הממ"מם הקרה שלנו מאצל השולחן, היה ברור פתאום שאין זה ככה שלשבוי אין מה לומר עוד, אלא שכלום לא יועיל וצריך מכות.

— שמע, יא חסן — דיבר אז החוקר — בכפר שלכם יש מצרים?
(עכשיו יהא מדבר, עכשיו זה מתחיל, עכשיו יפתח זה וישקר).

— יש — השיב השבוי וענה, פשוטות עד אכזבה.

— יש... הדהד החוקר באבק של ספק שאבק של טרונגיה ניכר בו, כמי שהקדימו לו את המאחר, והצית סיגריה מעמיק שקול אם יצא עתה בצריח או בסוס.

הממ"מם שלנו יצא לתדר והחל מודדו עלה ורדת, יישר את הכסא המוח, היטיב חולצתו במכנסיו, והפך גבו אלינו צופה בחלון, באירצון ניכר. אף הבהור הזה שאצל הקיר היה מעביר כף ידו על פניו ומדי סיימו אחת היה צובט קצת חטמו, מנשף ומפריח פרוץ של חריפות: צריך לדעת איך „לוקחים" משהו לידיים!

— כמה הם?

— יאעני — ככה, לא הרבה.

(אה, הנה מתחיל השקר, זה כבר מסתמא שקר, צריך מכות).

— כמה הם?

— עשרה ואולי חמשה־עשר, ככה...

— שמע, יא חסן, אתה מוטב לך שתדבר אמת.

— אמת, יא סידי, הכל אמת.

— ואל תכזב.

— נעם, יא סידי, לא ידע השבוי מה יעשה בידיו שנשאר פרושות לפניו בתמיהה, ושמטן.

— ואצלנו לא עושים ענינים! התרתח הגבוה והוסיף גם את זה, הואיל וחשוב היה להוסיף

כך. — כמה חיילים אצלכם?

— חמשה־עשר.

— כזב!

הקרה שצפה בחלון הפך פניו. עיניו היו מחייכות. מתלקחת היתה בו אותה ההנאה שאדם נהנה מן ההנאה שתצא בגנויה עוד רגע ואשר בינתיים יש הנאה בכבישת ההנאה היא ומאריכים קיומה לעוד רגע מתוק, לאחר־כך, עד כדי שהדליק סיגריה בזווית המחייכת של שפתיו המהודקות. וגם כל החמשה שהיו פקוחי עינים בחדר היו מחליפים מבטים גונזים הנאה כנ"ל. הזקיף שאצל הפתח חזר והחליף עמדו מרגל אל רגל.

— בחיי, יא סידי, חמשה־עשר!

— לא יותר?

— עבאדאן, לא יותר.

— מניין לך שלא יותר? הפליא החוקר להוכיח שאין מן המסובבים בנקל בכחש.

וגדש משהו בחריפותו.

— אין יותר.

— ואם יש יותר? (מה אפשר לענות על שאלה כזו?)

— אין יותר.

לא ידע מניין יצאה אז והבויקה כחתף בעיטה, פרצה מהבלגתה ונשתחררה לבסוף,

באלכסון, באי נחיתות, מקוצר מרחק לתנופת־בעיטה יפה, והרתיתה את הנחקר, סמוי עיניים

ובלתי מוכן, עד שפרץ בקריאת־פתע, יותר מקריאת־כאב, והתמוטט על השולחן, מה שהיה דומה יותר למשחק לא־הוגן מאשר לשיטה של „הוצאת־דברים“. משהו לא צפוי, לא טבעי. משהו שהוא לא זה. לא זה.

— עכשיו דבר, והזהר לדבר אמת!

— יא סידי, בחיי העיניים. בחיי אללה: חמשה־עשר!

הבחור שאצל הקיר ניכר היה בו שהוא חושש שיימצא מישהו שיאמין לשקר גם זה. בידיה היה מטה ארוך שהיה בודקו באצבעותיו ומושכו מביניהן באותו חן עצמו של אבירים כשהם שולפים חרב, והניחו בשתיקה, בשתיקת די לחכימא, על השולחן.

גלגלו עוד בשאלות. שאלות צפופות. בלא רוות. פעם אחר פעם היתה נבזקת. יותר ויותר בקלות ובטבעיות, בעיטה אחר בעיטה, בעיטות קרות, בעיטות ללא כעס, ורק מאומנות יותר, מפעם לפעם שוב היה נדמה כאילו הן מודבקות שלא במקומן, אך מפעם לפעם חזר ונתברר שדוקא צריך לקיימן.

שכן רצונך בדברי אמת: הכה. אם ישקר האיש — הכה. אם ידבר אמת (אל תאמין!) — הכה לבל ישקר להלן. הכה שמא יש עוד אמת. אחרת. הכה משום שברגלך הוא. כשם שנענוע העץ משיר את הפרי הבשל ביותר, כך טלטלת שבוי מולידה את האמת הגדולה ביותר. וזה ברור שכך הוא. שאינו סבור כן — אל תתוכח עמו: תבוסתן. שכזה לא יעשה מלחמה. אל תחוס: הכה. גם עליך לא חסים. ותוך מזה: הגוי רגיל למכות.

עתה הגיעו לפרשת המקלעים שבכפר. זו נקודה בוערת היא. כאן מוכרחים להרביץ. לא תוכל כאן להתקדם כמלוא צעד בלא להרביץ. בעבור נקודה זו עתיד דם יהודי להשפך, דם בחורים שלנו, וחיבת נקודה זו להתלבן. הפכו והפכו בדבר, חזרו והפכו בו עד שנסתאב, ולא נשאר אלא שהוא משקר. מיד אחרי כן הגיעו אל פרשת הביצורים. גזרו עליו שיחאר את ביצורי הכפר. וכאן נסתבך הנחקר לחלוטין. התקשה בתיאור, בהפשטה, בגיאומטריה, במתמטיקה, הפשיל ידיו, קרטע ברגליו, הדס כה וכה, ניסה לשכנע במחוגי ידיים, המטפחת על עיניו הכהתה הכל, הכל היה מבולבל, חסר־טעם, וזה היה ברור מאד אז בחדר, שאין כל זה אלא סבך של כוב.

— אתה שקרן. התווכח החוקר מיואש. — בעיניך אני רואה שאתה משקר! ואיים באגרוף אל מול כסוי העיניים.

לא התקדמו. היה משעמם. נמאס כבר. נשתבשו לחקירת שתי וערב קרה, מסורבלת, איש לא היה נלהב, איש לא היה חם. וגם הכו בלי חשק. ויותר היה תמוה כשנפלה אי־מנה חבטת מקל שרקנית על גב השבוי — חבטה זרה, צורמת, מצוות אנשים מלומדה.

טוב. הגיעו לפרשת התותחים. הלה היה טוען שאין קנה לועם ארוך ממידת ידו הכל מכתפו וכלה בכפו — כשהוא קוצב מידתם בהכאות גרזניות של כף שמאלו ממש על שרש כתף ימין וממש על מחצית פסת־כף ימין לאמור — מכאן עד כאן, במסירות, בהקרבה, חזור והכות עד הסר כל ספק, ובלא דעת אם די בזה, אם יש עוד להמשיך, כשהעוית עוור שנשתבש בדרך על שפתיו וסביב שפמו.

תמו חרבו השאלות.

אותו זקיף שאצל הדלת, שהיה מקרטע מרגל אל רגל על עמדו, והיה מציץ עיניו מפעם לפעם לחלל מסגרת הפתח, ואפשר מבקש בזהרורי שמים משהו שהוא אחר ממה שיש באפולולית החדר המלוכלך שכאן, היה חשש הולך ומתעבה בו שהנה עתה יבוא דבר נורא, ולא היתה שום ברירה, שכן מה נותר אם לא שיאמרו אליו: קח את הנבלה וגמור אתו!

— נו, ככה — התפרקד החוקר אל מסעד כסאו, מבקש להנפש מכל העסק הזה — ומעך ברצפה את הסיגריה שלו, חסר סבלנות.

— אני כבר אנמור אתו. קבל על עצמו הקרות, והתיז את הסיגריה שלו באצבע צרדה מן הפתח החוצה.

— הוא טמבל גמור. סיכם ממ־כף אחד.

— הוא מעמיד פני טמבל. אמר השני.

— הוא צריך שידעו לדבר אתו. אמר זה שנשען בקיר, והעווה שפתיו בהכרת עלבונה של אמת שכפרו בה.

ואילו השבוי כבר חש איך שהוא שהיתה הרווחה, לקלק שפתיו המעובות, ופשט ידו העבה ודיבר לאמור:

— פי סיגרה, יא סידי?

ברור שלא שעו אל השוטה הזה.

ואותו שוטה ששהה משהו השיב ידו הפשוטה, ונמלך וניצב על עמדו, טיפש מטופש, ורק בינו לבין עצמו גנח ואמר: את, יא רב, שהוא: הוי רבוני, אלוהי.

ובכן מה? לאן? אל שיפולי המחצבה שבכפר? ואולי לעינויים, אלה שיפים לפתיחת פה ולהוצאת שקר מפני אמת. וכי יש גם דרך אחרת? כיצד נפטרין ממנו? ואולי... שמא לתת לו סיגרה אחת ולשלחו, שוטה זה, לביתו, לך לך ואל נראה אותך עוד!

סופו של דבר היה שטלפנו למקום אחד, ודיברו עם הסמך־מספא בכבודו ובעצמו, והוחלט לשלחו אל מחנה אחר, (לפחות שלושה בחדר עקמו חטמם בבחילה לדרך פסולה זו, כה אזרחית, כה פשרנית), מחנה שחוקרים בו שבויים וגומלים בו להם לכל אחד כראוי לו. ולצורך זה יצא הזקיף שאצל הפתח, אותו שלבו לא היה שלם עמו כל אותה העת, בלא דעת מה, והביא את הגי'ם המאובק, ואת הנהג התורני הנרגן, זעף על הקראו מחוץ לתורה, דבר שהוכח על נקלה גם בראיות מרובות וגם בביטויים אחרים, נוסף על מה שהוא כשלעצמו לא איכפת לו לנסוע למקום ישוב ולראות בני־אדם, אלא שלבו ומררתו — על הפרינציפ, על הפרינציפ, ועוד חייל אחד בא וישב אצל הנהג, בתוקף תפקיד שביצעו היה נמנע עד הנה מחוסר תחבורה, ושעתה, קבל גם „משימה“ נוספת זו של ליווי השבוי (וככה יעברו ברחובות העיר: עם שפנדאו לפנים ושבוי מאחורו), ועמוס שני התפקידים הנ"ל, שלא לזקוף, חלילה, נסיעה זו על חשבון חופש (שהוא חשבון מיוחד), ישב וטען את המקלע. ואלו השבוי, לאחר שנדחף ושגשג ונתקל והועלה לא גותר לו מקום אלא על הרצפה, ושם נשמט, כרע רבץ, שנים לפניו, ואותו שהיה זקיף אצל הפתח מאחוריו, ובכיסו גיירות הפקודה ו„צו התנועה“ וכל כיוצא באלה, ואחר הצהריים הזה, שהתחיל אי־מתי בין ההרים והאלונים והצאן, היה עומד עתה להסתיים בדרך שאחריהתה מי ישורנה.

וכבר יצאו מן הכפר המעופש, וכבר יצאו מן הוואדי אל השדות, וכבר נוסעים בתוך השדות, והגי'ם חופו ומנתר על ארבעותיו, ונתחיים מן העתיד הרחוק החלו באים ונהפכים למציאות, והיה טוב לשבת לנוכה השדות הרוחצים אורה מאדימה והולכת, כוללת הכל בסחף ענגי־פז, וערוזריים, זהרוזריים, אורה הנישאת ורמה מכל הדברים, הדברים הללו, אשר לך ולי כל־כך איכפתיים הם. גם לנהג לא היה איכפת כלום, ולחברו שאצלו, המשופם, בכלל לא היה איכפת, והיו מעשנים, שורקים ושרים „בערבות הנגב איש מגן נפל“ ו„שופעות עיניך אור ירוק“ תליפות, אחד היה על רצפת הגי'ם, שקשה לדעת מה אתו, לפי שהיה סומא, בהמי ושוקק.

תמרת אבק פרחת מאחור, שובל עשני שנחבהב והסמיק בשוליה. תעלות של מהרבכך וחתחתים של-כלום הרקידו את הגיפ החופו, ושדות פשטו זרועות עד אפסיים והתמכרו לביך ערביים הלום שכרות של שכחה ועדנה, ומשהו כה רחוק, כה רחוק, כה חלומי — עד שפתאום, בבת אחת, קפיץ דבר מוזר ונתקע בראש ככה: „האשה, אין ספק שאבודה היא“. שעד שאתה תמיה מניין צמח לו זה, אתה מבין, כהלום רעם, שכאן, ממש כאן, על ידך, דבר נחתך, אותו דבר עצמו, שבהזדמנויות אחרות קורין לו אחרת, ושגם קורין לו גורל.

אחת-שתיים פוסחים ונמלטים מעסק-ביש זה. אפשר לשיר קול-שני לשירת השנים שמלפנים. אפשר להפליג למחזות רחוקים עם אור ערביים, בוער שמש תרוגה מאודמת, לולא שמיד חוזרים ורואים מה שנבעה פתע מפרצה מפתעת זו: הלה שיושב כאן לרגליך, חייו, שלומו, ביתו, שלוש נפשות, מטווה חיים עם הכל הכל — נתונים איך שהוא בצבת ידיך, משל אלוה קטן היושב בגיפ. האיש המוסע, הצאן העשוק ואי איזה נפשות בכפר בהרים, פתילי חיים רחוקים, יתהדקו, ינתקו, יסתכנו ללא מוצא — בכח עובדה שאתה, לפתע-פתאום, אדון לה. רק תרצה ואתה עוצר את הגיפ ומשלחו חפשי — והכל נחתך אחרת. אבל... המתן. הבחור הלז שעל הספסל האחורי בגיפ הקטן רוח קפצה בו, המתן: לשחרר את האיש!

הנה כאן נעצור את הגיפ. על יד הואדי, נוריד את האיש, נפתח עיניו, נפנהו אל ההרים, נצביע היישר ונדבר אליו כזאת: לך הביתה, כך-אדם, ישר שמה, הזור מן הגבעה ההיא, שמה יהודים, פעם שניה השמר שלא תפול בידינו. עתה, נוטל האיש רגליו ואץ לו הביתה, חוזר הביתה, פשוט. שמע נא: איזה מעשה! ההמתנה האיומה, הלוחצת, גורל אשה ותינוקותיה (אשה ערביה!), ניחושי לב נפתל עם גורת-גורל, ניחושי יחזור-לא-יחזור, ניחושי מה-יהיה-מעלתה, הכל נפתר לטובה, לנשימה רווחה, נחרץ לחיים. הי, בחור, בוא נשחרר את האיש!

למה לא? מי מעכב? פשוט, הגון, אנושי. קום איפוא ועצור את הנהג. הפעם לא עוד מליצות על הומאניות, הפעם זה בידך, הפעם לא רשעת מי שהוא, הפעם על מצפונך הדבר, הזרד והצלת אותו. היום יושבת הכרירה, זו בריה איומה וגדולה, זו עצמה שתמיד דברנו עליה בדחילו, יושבת במו שתי ידיך. זו הפעם אין מפלט לא ב„חייל“ ולא ב„פקודה“ ולא ב„ואלו תפשו הם אותך“, אפילו לא ב„מה יגידו החברים“ — ערום אתה עומד מול החובה, וזו כולה שלך.

עצור איפוא, נהג, עצור. שלח את האיש. אין צריך בנימוקים, זכותו היא וחובתך היא. אם יש טעם במלחמה הזאת — עתה יופיע אותו הטעם, אדם, אדם, היה אדם, שלחתי לביתו, צפצף על כל האכזריות המוסכמת הזאת, שלח את האיש. הטמטום ששלטים צווחניים מכפרים לו מראש כל תועבותיו, שחרר, הללויה, ילך הרועה, הפלח הלו, אל אשתו, אל ביתו.

אין דרך אחרת. שנים תנקופנה עד אשר, באורח פלא, יצא לחפשי ויחזור אל ההרים לבקש את אשתו, את ביתו, אשר בינתיים, פליטי רעב, מדתי אל דחי, טיפוס, אבק-אדם, מי ידע מה בינתיים זה, והיכן בינתיים זה, וגם זה בתנאי שבינתיים לא „ידפקו“ אחד בחור אי-כאן אי-שם ו„ישלחו לשמים“ סתם ככה, או אפילו לא סתם ככה.

מדוע אינך עוצר? זאת חובתך, חובה שאין מפלט ממנה. נעשה ברור כל-כך עד שקשה להמתין עד שתחליט לעשות. כאן אתה תקום, כאן אתה תעשה. אמור לנהג מלה, ספר לנהג ולחברו שכך היא הפקודה, ספר להם מעשיה, ספר משהו — וגם אין צורך בזה. לא צריך להסביר, ולא צריך לספר. מה שיהיה. היה אדם, ראה האיך הם הדברים, שחרר.

(איך אוכל? הוא איננו שלי. הוא איננו בידי. אין זה נכון: אין אני אדון שלו. אני שליח ולא עוד. מה אשמתי אני? מאימתי אחראי אני לקשיחות לבם של אחרים?)

חזל. זו התחמקות בזויה. כך חומק כל בן-בליעל מהכרעה ומסתתר מאחורי „אין ברירה“

מזוהם מרוב שיגרה. היכן רגש כבודך. היכן „עצמאות המחשבה“ המהוללת. היכן החופש. הידך החופש, אהבת החירות. שחררהו! אדרבא, היה מוכן לתת את הדין על „פשע“ זה. כבוד הוא. כל דברייך, כל מחאותיך, כל מרייך על קטנות ועל דיכוי, ועל דרכים פורצות אל אמת, אל שחרור — היכן הדברים הללו: היום יום פרעון, יום תשלום, ושלם, שלם בני, בידיך הוא.

(לא אוכל, אינני אלא שליח. ושנית: מלחמה היא. וזה האיש מן הצד השני הוא, הנלחם בנו. אפשר הוא קרבן חנם לתככי אנשיו. אך אני — אסור לי ואין בכוחי לשחררו. דבר חדש: כל אחד יתחיל לשחרר — לאן נגיע? ואפשר הוא יודע באמת דבר גדול ומתמם לו ומעמיד פני שוטה?)

האמנם? וכי חייל הוא הלו? תפשת אותו וחרב בידי? מניין הבאתם אותו? אין הוא לוחם. אזרח מסריח הוא ומסכן. שקר השבי הזה — ואל תעלים עיניך. פשע הוא. חקרתם אותו? — עתה שלחהו חפשי. לא יצילו עוד מפיו דבר יותר ממה שכבר הגיד. ואין מחיר ידיעה עוד אחת שווה בדרכי האמת שבשחרורו.

(קשה לי להחליט. אינני מעז: צריך לעשות כליכך הרבה דברים לא נעימים: לדבר עם הנהג, להסביר לחבר, לעמוד אחרי כן בברורים, להכנס למצב ביש בגלל איוה חסן חלכה, וזה חוץ ממה שלגמרי לא ברור שצריך לשחררו כאן עתה, לפני שנתקר כראוי).

הבל! אחר לו היו בידו רק רבע השגותיך על אמת ועל חופש — היה עוצר כאן, מיד, ומשלח את האיש, וחוזר וממשיך דרכו וכבר שכח את הדבר הזה, בקיצור, בפשטות, במעשיות, וכלי כל שמץ החזקת טובה לעצמו. ואתה, עם אלף הידיעות והטענות וההוכחות והחלומות — אתה ברור שלא תעשה את המעשה. אתה יפה־נפש, תהרהר, תתלהב, תתחרט, ותחשוב, גם אחר־כך תצלול בים של מחשבות, הוי למה לא עשיתי. ואת המיצות ההויה הלא־מושלמת שלך — תשפוך על עולם ומלואו: העולם המכוער, הגס, עשה. עשה הפעם. עמוד בנסיון. צא והלחם. כמובן! (אני מרחם עלי. חבל שבי בחרו לתפקיד זה. הייתי עושה — לולא חששתי, איני יודע מפני מה. לו, לפחות, היינו לבד כאן. זה כבר פועם בי כתאווה שהנה היא בידי, ואיני יכול, איני יכול להתחיל. למעלה מכוחי... כשאני נזכר שצריך יהיה להסביר, להתעסק, לבוא אל אנשים ולהתווכח, להוכיח, להתחיל להצטדק — איני יכול. מה לעשות?)

בחור — וסלסלות אומללות אלה אתה מעמיד כנגד חיי אדם! איך היית משקיף על הדבר כשאתה רכוש על רצפת הגיפ, כשאשתך שלך בבית ממתינה, והכל נחרב, מסוער כמוך, לטמיון, ממתינה כשהלב נשרף — ואינך בבית, לחכות, בדמעות, לחכות באגרופים, לחכות בהכנעה, לחכות במחאה, לחכות בתפילה... כבר דיבר מה שדיבר, כבר סיפר מה שסיפר. מה עוד? ואם גם שיקר, ואם גם שבעתיים כיזב — מי הוא ומה הוא זולת אפס עלוב, בריה מצומקת ונכנעת, פרצוף עטוף מטפחת, מכורץ ושפוף, מבוטל, שק של איך־ערך, נפחד, נמוג, מתרקע מכלומיות, נכון לבעיטות ורואה בהן טבע (בעט בו — ערבי: בשבילו זה כלום!) — ואתה, אלוה שלו, חייב לשחררו, אפילו אם יצחק לך האיש הזה עצמו, אפילו אם יראה בכך, הוא או מישהו, אזלת־יד, אפילו אם ילעגו לך חברייך, אפילו אם יבקשו למנוע שחרורו, אף אם ישלחוך אל התובע הכללי, ואל עשרים תובעים־כלליים — חובתך היא ותעשבה: לצאת מן התזירות של השגרה. היה אחד שנכון זלו גם ביסורים, לחרוג פעם אחת מאורוות התזירות שנאספו, ערמות ערמות, בימי היותנו אזרחים טובים, ונעשו עתה, רשמית וחגיגית ומוסכמית, לדרכו של עולם, למדותיו של כל מי שחפץ להיות ראוי לתואר הגדול „חייל“. אין חופש, אין נסיעה הביתה, חם כאן, מזוהם כאן, רע כאן, מסוכן כאן — ובכן מה? נכתוש באויב. נעשה משהו. נדפוק ערבי מחורבן (מי בקש ממנו לעשות מלחמה ארוכה זו!). נעשה מותר כל שהיה אסור.

אח, אחד חסן אחמד, שאשתו הלימה או פטמה, ושתי בנות לו, שצאנו נגזל, זהה מובל
אי־לשם באחר־צהריים בהיר אחד — מי אחת ומי חייך, אחד כמוך טוב כדי להפיג בו את כל
הזפת שבלבנו, אופל יקחנה.

כמובן, אינך משחררו. ברור, דיבורים יפים. אפילו לא פחדנות, גרוע מזה: שותף לחטא.
אתה, מסתתר מאחורי צחנת „מה לעשות — פקודה“ — בעוד שהפעם יש ברירה, והיא ברשותך,
הנה זה עתה בידוך: הברירה שלך, יום גדול. יום של מרד, יום אשר בו סוף־סוף יש בידוך
ברירה, וכוח החלטה. לתת חיים לאדם נעשק. הגה בנפשך, להיות נוהג לפי לבך, לפי אהבתך,
לפי אמת שלך, לפי הגדול מכל גדול — שחרורו של אדם.

שחרר.

היה אדם.

שחרר!

כבר ברור שכלום לא יהיה, עורבא פרח. ברור שתחמוק, תעלים עינים. ברור שהכל אבוד.
חבל עליך שבו, לא יעמוד בו כוח לעשות.

ושמא בכל זאת? הנה־עתה. כאן, רק רגע זה יארך, נהג עצור, רד, יא חסן, לך הביתה.
עשה משהו, דבר, עצור, אמור, הנה עתה, זה הרגע, היה נא לבסוף, כואב ימים רבים וארוכים
וריקים, היה נא אדם כאשר חפצת.

השדה היה מכיתת זהב אחת גדולה ורדודה, מלוא כל עשרות אלפי הדונם היו אז פפר
פלאית, לא ואדיות, לא גבעות, לא מעלות ולא מורדות, לא כפרים ולא עצים — הכל נטרקע
למקשת זהב אחת, חלקה רדודה אחת, ומעליה זרויים אבקות פז מהבהב, נרגש, חלקת זהב
עגולה, עצומה, עד אין אפסיים, ואפילו אם יתכן שמאחור (ושמה אין מסתכלים), בערפל הערב,
היורד על ההרים, אפילו אם שם, אפשר, יש איזה עצב אחר, עצב כוסס, אותו עצב של מי יודע,
של אזלת־יד מחפירה, של מי יודע של אשה ממתנת, של מי יודע של גורת־חיים, של מי יודע
אחד פרטי מאד, ושל מי יודע אחר, כללי, שהשמש תשקע והוא ישאר כאן, בינינו, לא גמור.